

Osnovna šola Središče ob Dravi

Središki fašenk – tradicija ali sodobna atrakcija?

Etnologija

Raziskovalna naloga

Avtorji: Ivana Aleksić
Sandra Krajnc
Sara Mlakar

Mentor: Vojka Havlas

Središče ob Dravi, 2013

Zahvala

Čeprav smo po naravi pridne punce, raziskovalne naloge ne bi mogle opraviti brez pomoči drugih.

Najprej bi se rade zahvalile naši mentorici Vojki Havlas, ki nam je ogromno pomagala, nas podpirala in naredila raziskovanje še bolj zabavno.

Zahvalile bi se tudi gospe ravnateljici Jasni Munda za izposojanje videokaset ter Turističnemu društvu Središče ob Dravi za izposojanje arhiva o središkem fašenku. Zahvala gre vsem anketirancem za podatke o fašenku danes in starejšim občanom naše občine, ki so pobrskali po svojem spominu in nam povedali, kako so pust praznovali nekoč. Še posebej hvala za stare fotografije, ki so nastale v času pusta.

Na koncu pa bi se zahvalile še našemu učitelju Matjažu Hanželiču, ki nam je pomagal pri oblikovanju zunanjšega izgleda raziskovalne naloge ter pri prevodu povzetka.

Kazalo

Kazalo	3
Kazalo slik	4
Kazalo tabel	4
Povzetek	5
Abstract	5
1 Uvod	6
2 Metodologija	7
3 Pustovanje	8
3.1 Splošno o pustu	8
3.2 Pustovanje v Sloveniji	8
3.3 Pojasnimo pojme iz naslova	8
4 Pust v Središču ob Dravi – središki fašenk	9
4.1 Središče ob Dravi	9
4.2 Središki fašenk	9
4.3 Središki fašenk danes	10
4.4 Anketa, izvedena med vsakoletnimi glavnimi udeleženci fašenka	12
4.5 Središki fašenk nekoč	16
4.6 Intervjuji, izvedeni med starejšimi občani Središča ob Dravi	16
4.7 Fotografije središkega fašenka z začetka 2. polovice 20. stoletja	21
5 Rezultati	26
6 Razprava	30
7 Zaključek	31
8 Viri in literatura	32
9 Priloge	33
Izpiski – fotografije pusta (vir: šolska kronika, 2003–2012)	33
Izpiski – videoposnetki pusta (vir: šolska kronika, 1997–2010)	33

Kazalo slik

Slika 1: Fašenk 2013 – sodobne maske in maska, ki so jo poznali že nekoč, Središče ob Dravi (last šolskega arhiva).....	10
Slika 2: Beduini in cigani – otroški skupinski pustni maski iz leta 1953, Središče ob Dravi (last Tilike Jambrovič).....	21
Slika 3: Cigani – skupinska pustna maska iz leta 1953, Središče ob Dravi (last Jožefa Čurina).....	22
Slika 4: Na vozu – skupinska pustna maska iz leta 1954, Središče ob Dravi (last Tilike Jambrovič).....	22
Slika 5: Indijanci – skupinska pustna maska, nastala okoli leta 1955, Središče ob Dravi (last Jožefa Marčeca).....	23
Slika 6: Dan in noč – pustna maska iz leta 1956, Središče ob Dravi (last Tilike Jambrovič).....	23
Slika 7: Ladja – skupinska pustna maska iz leta 1962, Središče ob Dravi (last Jurija Dogša).....	24
Slika 8: »Plehmuzika« – pustna maska iz leta 1965, Središče ob Dravi (last Jurija Dogša).....	24
Slika 9: Muzikanta – pustna maska iz leta 1965, Središče ob Dravi (last Jurija Dogša).....	25
Slika 10: Maškare iz vrtca na vozu v povorki leta 1965, Središče ob Dravi (last Jožefa Marčeca).....	25
Slika 11: Je središki fašenk tradicija? Odgovori anketirancev.....	26
Slika 12: Ali imamo v Središču tradicionalno pustno masko? Odgovori anketirancev.....	27
Slika 13: Je središki fašenk tradicija? Odgovori intervjuvancev.....	27
Slika 14: Ali imamo v Središču tradicionalno pustno masko? Odgovori intervjuvancev.....	28

Kazalo tabel

Tabela 1: Središka povorka od leta 1999 do 2013 (arhiv TD Središče ob Dravi 1999–2013 in Sredica).....	11
Tabela 2: Primerjava središkega fašenka nekoč in danes.....	29

Povzetek

Tema raziskovalne naloge je središki fašenk, saj se nam je zdela zanimiva, prav tako pa je še neraziskana. Izvedeti smo želele, ali lahko rečemo, da je središki fašenk tradicionalen običaj, kako so ga praznovali nekoč in ali imamo v Središču ob Dravi kakšno tradicionalno pustno masko.

Po analizi vseh podatkov smo ugotovile, da je središki fašenk v našem kraju tradicionalna prireditev. Sicer nimamo nobene tradicionalne pustne maske, posebnost našega fašenka pa so središki konjeniki, ki s skupinsko masko vsako leto sodelujejo v povorki.

Središki fašenk (sobotna pustna povorka) je nastal iz neorganiziranega tradicionalnega maskiranja v našem kraju. V organizirani obliki obstaja že 15 let. Ugotovile smo, da se v tem času povorka ni pretirano spreminjala, vseeno pa lahko opazimo razlike med tisto, ki se je odvijala za pusta pred petnajstimi leti, in povorko danes. Pot povorke je ostala enaka, vsako leto se je udeležuje več skupin, na žalost pa izginja veselje, ki so ga nad praznikom občutili naši dedki in babice. Zakaj je tako, se še vedno sprašujemo.

Starejši občani Središča ob Dravi, ki smo jih intervjuvali, so nam povedali, da je bil pust v času njihovega otroštva bolj pester in vesel, kot je danes. Upajo, da se bo tradicija ohranjala še naprej, čeprav se bojijo nasprotnega.

Ključne besede: fašenk, Središče ob Dravi, tradicija, pustna maska, povorka.

Abstract

The topic of the study is Središče carnival, because we found it interesting, and it is still unexplored. We wanted to know whether we can say that the Središče carnival is a traditional custom, how did they celebrate it in the past and whether we have any traditional carnival mask.

After analyzing the information, we found out that Središče carnival is an annual event. Although we have no traditional carnival masks, we have a speciality – horsemen that participate in the procession as a group mask each year.

Središče carnival (Saturday carnival procession) was formed from unorganized traditional masking in our town. In organized form has existed for 15 years. We found out that during this time procession didn't change a lot, but you can tell the difference between one that was held for the carnival fifteen years ago, and the parade today. The procession route remained the same. Every year more groups attend this carnival, but unfortunately fading joy is felt by our grandparents. Why is it so, we are asking.

Senior citizens of Središče ob Dravi we interviewed told us that the carnival was more colorful and happy in their childhood than it is today. They hope that this tradition will go on but they fear the opposite.

Key words: Središče carnival, tradition, traditional mask, parade.

1 Uvod

Pustni čas pri nas zaznamuje ljudska šega maskiranja. Je tradicija, ki je ohranjena še iz starejših časov. Je tudi naš središki fašenk tradicionalna ljudska šega ali je le predvsem sodobna atraktivna zabava? To se nam je zdelo zanimivo vprašanje, na katerega smo želele dobiti odgovor. Tako smo tudi izbrale temo naše raziskovalne naloge z naslovom *Središki fašenk – tradicija ali sodobna atrakcija?*

Glede na to, da Središče ob Dravi sodi med manjše kraje, je pustna prireditev ena večjih prireditev v kraju – tudi zato, ker z njo ohranjamo tradicijo maskiranja, ki se tako prenaša na mlajše generacije. Glavni pobudnik, ki med mladimi spodbuja maskiranje, je osnovna šola. Učenci se povorke udeležijo vsako leto. Opažamo pa, da danes mladi, predvsem najstniki, ne kažejo velikega navdušenja za pustovanje. Zato smo želele predstaviti namen središkega fašenka, kako je nastal, ugotoviti, kakšen je bil ta dogodek v času naših dedkov in babic ter kako se je v zadnjem času spremenil. Pustovanje nasploh je že raziskano področje (Niko Kuret, Janez Bogataj), posebej o središkem fašenk pa do sedaj ni bilo narejene še nobene raziskave.

Na začetku raziskovanja smo si najprej zastavile ciljno naravnana vprašanja, ki so:

- Ali 15 let organiziranja povorke že pomeni, da je središki fašenk tradicija?
- Obstaja kakšna stara tradicionalna maska, značilna za naš kraj?
- Kako so pust praznovali naši dedki in babice?
- Ali se je povorka spreminjala? Kako?

Na začetku raziskovanja smo oblikovale naslednjo hipotezo:

Predvidevamo, da fašenk (še) ni tradicionalna pustna prireditev in z njo ne ohranjamo kulturne tradicije, saj Središče ob Dravi nima svoje tradicionalne maske.

Da bomo prišle do želenih odgovorov, bomo v raziskovalni nalogi najprej opisale pustovanje, razložile osnovne pojme iz naslova, na kratko predstavile domači kraj Središče ob Dravi, bolj podrobno pa samo pustno prireditev – danes in v 2. polovici 20. stoletja (v času otroštva naših dedkov in babic). Predstavile bomo tudi zbrane fotografije ter podatke, ki smo jih dobile iz arhiva Turističnega društva Središče ob Dravi (v nadaljevanju TD Središče ob Dravi), krajevnega glasila Sredica in videokaset. Dodale bomo zbrane podatke, pridobljene s pomočjo ankete in intervjuja, ki smo jih izvedle med starejšimi občani in pomembnejšimi osebami, ki veliko prispevajo k pustovanju v našem kraju. Na koncu bomo predstavile še analizo in ugotovitve, v razpravi pa izpostavile vprašanja, ki so se nam postavila med raziskovanjem.

2 Metodologija

Za oblikovanje besedila raziskovalne naloge smo uporabljale računalnik in program Word, določene podatke pa smo pridobile tudi s pomočjo spleta. Podatke o pustu nasploh smo pridobile s pomočjo strokovne literature, glavni vir podatkov o središkem fašenku pa so nam bili središko glasilo Sredica, središka kronika, arhiv TD Središče ob Dravi in šolski arhiv (videokasete, zgoščenke s fotografijami).

Ko smo zbrale vse vire, smo jih začele preučevati. V šoli smo skupaj pregledale fotografije in vse posnetke pusta na videokasetah, literaturo pa smo si razdelile.

Ko smo vedele, kaj želimo z raziskovalno nalogo izvedeti, smo izdelale anketni vprašalnik. Anketirale smo predstavnike društev oz. podjetij/ustanov, brez katerih si središkega fašenka danes ne moremo predstavljati. To so:

- Turistično društvo Središče ob Dravi,
- podjetje Štamberger,
- Konjeniško društvo Središče ob Dravi,
- Godba Središče ob Dravi,
- Osnovna šola Središče ob Dravi.

Odgovore na odprta vprašanja so anketiranci samostojno zapisali, oddali pa so nam jih osebno ali preko elektronske pošte.

Ker smo želele izvedeti še več o tem, kako je pri nas pust izgledal v času naših starih staršev, smo opravile intervjuje tudi med starejšimi občani, ki so nam povedali, kako so ga sami nekoč praznovali in kakšno je njihovo mnenje o pustovanju danes. V strukturiranem intervjuju smo imele za vse enaka vprašanja pripravljena že vnaprej. Intervjuje smo izvajale osebno in po potrebi smo dodale tudi kakšno podvprašanje. Intervjuvanci so nam odgovarjali prosto, saj so bila vprašanja odprtega tipa, me pa smo si odgovore zapisovale. Nekateri so nam pokazali in za potrebe raziskovalne naloge posodili tudi stare fotografije, ki smo jih z optičnim čitalcem prebrale in shranile ter vključile v raziskovalno nalogo.

Metodi anketiranja in intervjuvanja smo izbrale, ker smo le na takšen način lahko prišle do podatkov iz prve roke o tem, kako je pustovanje v Središču ob Dravi potekalo nekoč in kako poteka danes.

Nalogo smo zaključile z analizo podatkov. V prilogi sta tabeli z izpiski, ki smo si jih naredile ob pregledovanju fotografij in videoposnetkov o pustu iz šolskega arhiva.

3 Pustovanje

3.1 Splošno o pustu

Ste se kdaj vprašali, zakaj pust (ali fašenk) sploh praznujemo, kaj pomeni, kako ga praznujejo drugod in kaj beseda pust sploh pomeni? Pobrskale smo po najbolj zanesljivem viru, literaturi, ter našle kar precej podatkov.

Pustni čas se začne po svečnici in traja do pustnega torka, torej dneva pred pepelnico. Po navedbi M. Zorec (2005) današnje poimenovanje pusta izvira iz besede »mesopust«, ker se po pustnem torku začne 40-dnevni post. Besedi »pust« in »karneval« namreč pomenita »pustiti meso«.

Opažamo, da se v pustnem času ljudje radi našemijo v raznovrstne maske, največkrat v takšne, ki predstavljajo njihov kraj. Danes je vse bolj moderno šemljenje v like iz filmov in risank, kar za tradicijo kraja ne pomeni nič dobrega. K pustu sodi tudi pustna hrana – najbolj znani so flancati in krofi (Bogataj, 2011).

3.2 Pustovanje v Sloveniji

Bogataj (2011) navaja, da ima Slovenija bogato pustno kulturno dediščino, vsak kraj oz. pokrajina pa pust praznuje drugače. V današnjih časih so ob pustnem času organizirane razne pustne povelke, v katerih najbolj izvirna maska dobi nagrado. Namen pustnih prireditev pa je ohranjanje tradicije in kulturne dediščine. Istočasno je pust tudi primerna priložnost za zabavo in druženje z ljudmi.

Kar nekaj slovenskih krajev ima znano tradicionalno masko. Po nekaterih navedbah naj bi se v Sloveniji poleg kurentov ohranilo najmanj 150 tradicionalnih mask iz starega izročila (Zorec, 2005). V Čičariji so znani skoromati, v Vrbi fjhtarji, v vasi Vrbica Vrbiške šjme, v Cerknu vlada Cerkljanska Lavfarija (Bogataj, 2011). Po navedbi avtorja je najbolj znana slovenska tradicionalna maska kurent, ki se tradicionalno pojavlja na območju Ptuja. Vsi vemo, kako izgleda, od kod je in kakšna je njegova vloga. Take maske so navadno imele posebne naloge, saj so v preteklosti odganjale zimo in klicale pomlad.

Največji in najstarejši slovenski karneval je zelo znano ptujsko kurentovanje, med pomembnejšimi so še cerkniški, ljubljanski in šoštanjski (Bogataj, 2011). V naši okolici fašenk prirejajo v Ormožu in Ljutomeru.

3.3 Pojasnimo pojme iz naslova

Da bi bilo naše raziskovanje bolj jasno zastavljeno, smo pojasnile posamezne pojme iz naslova raziskovalne naloge, ki je *Središki fašenk – tradicija ali sodobna atrakcija?* Pri tem smo si pomagale s *Slovarjem slovenskega knjižnega jezika* (2000) in *Slovenskim pravopisom* (2001).

Poiskale smo razlago naslednjih pojmov: pust, fašenk, tradicija in sodobna atrakcija.

Pust oz. **pustni dnevi** so »dnevi pred pustnim torkom in ta dan sam« (Toporišič, 2001).

Beseda **fašenk** je neknjižna slovenska beseda (narodopisni izraz), ki pomeni pustno šemo ali pust (Bajec, 2000).

Beseda **tradicija** zajema vse, kar se je ustalilo v življenju kake skupnosti s prenašanjem iz roda v rod (Toporišič, 2001).

Sodobna atrakcija je sestavljena iz dveh besed, ki pomenita novejši čas (sodobnost) in nekaj, kar privlači oz. vzbuja pozornost (atrakcija) (Toporišič, 2001).

To pomeni, da nas bo zanimalo, ali je pustno dogajanje v Središču ob Dravi ljudska šega, ki smo jo »podedovali« od naših staršev, ali gre samo za novejšo privlačno zabavo.

4 Pust v Središču ob Dravi – središki fašenk

V tem poglavju bomo predstavile zbrane podatke, kako je krajevna prireditev središki fašenk organizirana danes, pokazale pa bomo tudi, kako se je spominjajo starejši občani. Dodale bomo tudi kratko predstavitev Središča ob Dravi za boljšo (in lažjo) predstavo o središkem fašenku.

4.1 Središče ob Dravi

Na spletni strani Občine Središče ob Dravi je naš kraj naveden kot naselje, ki leži v severovzhodni Sloveniji ob meji s Hrvaško. Sam kraj je tudi sedež občine, pod katero spadajo zraven Središča ob Dravi tudi manjša naselja Obrež, Godeninci, Grabe in Šalovci. V kraju imamo osnovno šolo in vrtec, cerkev, občino, lekarno, gasilski dom, kulturni dom Sokolana, zdravstveni dom in pošto. Osrednji del Središča je Trg talcev, kjer se ponavadi zberemo ob kaki kulturni proslavi, tam pa se na pustno soboto pred povorko zbirajo maske. Ljudje se pretežno ukvarjajo s kmetijstvom, gostinstvom, turizmom, kulturo ter trgovino. Kraj je najbolj znan po oljarni, kjer pridelujejo bučno olje. Imamo pa tudi podjetje Štamberger, ki se ukvarja s prodajo in izdelavo pustnih mask (Občina Središče ob Dravi, 2013).

4.2 Središki fašenk

Turistično društvo Središče ob Dravi vsako leto prireja tradicionalno pustno prireditev s povorko – središki fašenk z uradnim imenom »Pustna sobota« (Florjanič, anketa, 2013). V kroniki Središča ob Dravi smo našle podatek, da so jo prvič organizirano priredili leta 1998 (Hernja Masten, Borko, 2011). Povorka od takrat poteka od občinske stavbe na Trgu talcev do kulturne dvorane Sokolana, kjer razglasijo rezultate in podelijo nagrade, nato pa vsako leto sledi pustni zabavni program z živo glasbo (Hernja Masten, 2011). V fašenku sodelujejo skupinske maske, ki se predstavijo peš ali na vozilih, zadnja leta to niso le domačini, ampak se povorke udeležujejo tudi maske iz drugih občin. Za povorko organizatorji (TD Središče ob

Dravi) pravijo, da je tradicionalna (saj jo prirejajo že 15 let). Nas pa je zanimalo, ali je središko pustovanje nasploh tradicija, ki ohranja šege naših prednikov.

4.3 Središki fašenk danes

Danes je pust najverjetneje še najbolj zanimiv za najmlajše. Ampak, ali še vedno opazimo otroke na cesti, ki veselo hodijo od hiše do hiše in prosijo za krof ali ponosno pokažejo svoj kostum?

Vsi starejši intervjuvanci, ki smo jim zastavili enako vprašanje, so na žalost odgovorili z ne. Danes ljudje že pozabljajo na to tradicijo. Morda je vzrok tudi v tem, da danes bolje živimo, imamo več finančnih sredstev, kot so jih imeli nekoč. Zato se pustovanja včasih sploh ne veselimo, ne pomeni nam več nekega posebnega dogodka, kot je pomenil generaciji naših (pra)dedkov in (pra)babic.

Ugotavljamo, da je vedno več takih, ki pomena pustovanja oz. samega pusta več ne poznajo. V času fašenka se večinoma udeležimo povorke (marsikdo zaradi finančne nagrade) in mogoče popoldanskega pustnega rajanja, ki pa po mnenju starejših ni več tako pestro, kot je bilo pred leti.

Na spodnji fotografiji lahko vidimo maske z letošnjega fašenka, med njimi tudi masko koruze, ki je narejena iz naravnih materialov tako, kot so bile izdelane nekoč.

Slika 1: Fašenk 2013 – sodobne maske in maska, ki so jo poznali že nekoč, Središče ob Dravi (last šolskega arhiva).

Naslednja tabela prikazuje potek organizirane povorke od leta 1999 do 2013 (zbrani so podatki, ki smo jih našle). Vir podatkov sta nam bila krajevno glasilo Sredica in arhiv TD Središče ob Dravi.

Tabela 1: Središka povorka od leta 1999 do 2013 (arhiv TD Središče ob Dravi 1999–2013 in Sredica).

LETO	ŠTEVILO MASK	TRADICIONALNE MASKE	ZMAGOVALCI	POTEK FAŠENKA
1999	16 skupin	/	Predelava biosladkorne pese	povorka, podelitev nagrad in priznanj, zabava + glasba + pogostitev
2002	14 skupin	/	ni podatka	enako
2004	19 skupin	/	Vrnitev k naravi	enako
2005	9 skupin	/	Republika Titoslavija (vozila)	enako
2006	27 skupin	/	ni podatka	enako
2007	32 skupin	/	ni podatka	enako
2008	28 skupin	/	Kokošja družina iz Stojnc, Gradbeno podjetje Jojšje (vozila)	enako
2009	26 skupin	/	Buče, Kavbojci iz Središča (vozila)	enako
2010	26 skupin	/	Egipčani, Indijanci (vozila)	enako
2011	29 skupin	/	Robin Hood (vozila)	enako
2012	27 skupin	/	Srčice, Združeni obreški cigani (vozila)	enako
2013	30 skupin	/	Cvetlične vile in vrtnarji, Šalovski kmeti (vozila)	enako

4.4 Anketa, izvedena med vsakoletnimi glavnimi udeleženci fašenka

Glavno vlogo pri središkem fašenku imajo naslednja domača društva in podjetja/ustanove, ki vsako leto sodelujejo v povorki. TD Središče ob Dravi je glavni organizator središkega fašenka, kot stalna maska vsako leto sodelujejo Konjeniško društvo Središče ob Dravi ter Godba Središče ob Dravi, ki povorko tudi otvori. Zelo pomembno vlogo ima tudi Osnovna šola Središče ob Dravi, ki poskrbi za številno udeležbo otrok v povorki (ohranjanje tradicije), podjetje Štamberger pa prodaja in izdeluje pustne maske.

Predstavnike vseh naštetih društev, podjetij oziroma ustanov smo anketirale, da bi izvedele, kakšno vlogo imajo pri središkem fašenku in kakšno je njihovo mnenje o prireditvi.

Anketo smo izvedle v času pustovanja, ker se takrat ljudje na fašenk intenzivno pripravljajo. Celotne ankete smo v nadaljevanju priložile.

TURISTIČNO DRUŠTVO SREDIŠČE OB DRAVI

Na vprašanja odgovarja: ga. Dragica Florjanič, predsednica

1. Kakšna je vaša vloga pri središkem fašenku?

Moja vloga, predvsem pa vloga TD Središče ob Dravi je organizacija in izvedba pustne povorke. Priprave trajajo okrog dva meseca pred pustom. Potrebno je pridobiti precej soglasij, dovoljenj in potrdil, ki dokazujejo, da se prireditev »Pustna sobota« sploh lahko odvije, seveda vključno s finančnimi sredstvi sponzorjev, ki prispevajo za nagrade sodelujočih.

Naloga in želja turističnega društva Središče je ohranjanje starih šeg in navad, značilnih za naš kraj.

2. Opišite zgodovino središkega fašenka.

Uradna zgodovina središkega fašenka bo naslednje leto polnoletna.

Središki ali naš lokalni fašenk je velika popestritev v občini, ki se je razen domačih društev, osnovne šole in vrtca udeležijo tudi skupine iz sosednjih občin in širše. Predvsem so to prijateljska turistična in kulturna društva. Tudi obisk je velik, saj si ljudje radi pogledajo tako etnološke, karnevalske kot aktualne maske.

3. Kaj vam pomeni središki fašenk?

Odkar se spomnim, pa tudi po pripovedovanju starejših, smo na pustni dan prišli oblečeni v šolo v različne pustne like in se vsi učenci, vključno z učitelji, sprehodili po ulicah Središča in okoliških krajev. Ob tem smo se razveselili, če nam je kdo ponudil malinovec pa tudi krofe, ki so bili za »maškore«. Ti so bili seveda brez rumene sredice ali brez venca, za »deco«, ki smo prišli naokoli, pa povsem v redu. Vendar je bilo veliko veselja, smeha in zadovoljstva na naših obrazih.

4. Bi rekli, da gre pri središkem fašenku za tradicijo ali sodobno atrakcijo?

Pojasnite.

Prav tako je središki fašenk del tradicije, ki se je sicer zdaj bolj utrdila in preko pustne povorke tudi uveljavila. Marsikje se pojavljajo razne nove pustne šeme in nastajajo različne zgodbe o novonastalih likih. Če želimo izstopati, biti posebni, zanimivejši, se pusta in dogajanja okrog njega vsekakor lotimo drugače, torej je tudi del neke atrakcije, ki dodatno privabi.

5. Ali je v Središču že prej obstajala kakšna pustna tradicija? Če je, kaj nam lahko poveste o njej?

V Središču in okolici so se tudi odrasli ljudje že od nekdanj radi oblačili v »maškore« in se vsaj za en dan skrili pod masko, pod katero so se počutili varnejši in močnejši. Maškori ali šeme, kot jim pravimo danes, so hodili od hiše do hiše in želeli biti čim dlje nerazpoznavni. Nekoč, ko ljudje niso živeli v izobilju, so z veseljem sprejeli kakšen krof ali »fejek«, kapljico rujnega, še kje kakšen košček mesa ali dinar in veselo zaplesali.

6. Obstaja v Središču kakšna posebna lokalna maska, značilna samo za ta kraj?

V naši okolici je najbolj značilna maska – orači. Najrajši pa so se ljudje oblačili v cigane, morda zaradi bližine le-teh, najbrž pa se je z njimi najlažje poistovetiti.

KONJENIŠKO DRUŠTVO SREDIŠČE OB DRAVI

Na vprašanja odgovarja: g. Božo Borko, podpredsednik

1. Zakaj se kot društvo udeležujete središkega fašenka?

Ker nas to veseli, da smo del središkega fašenka.

2. Kako dolgo se ga že udeležujete? Ste prisotni vsako leto?

Udeležujemo se ga od leta 2008. Da.

3. V kaj se maskirate? Zakaj ravno tako?

V masko, ki jo lahko upodobimo skupaj s konjem (v Mehikance, kavbojce, Indijance, Robin Hoode, Kruce).

4. Menite, da igrate v središkem fašenku pomembno vlogo? Zakaj (ne)?

Prej ja, zdaj pa ne, ker je pust zdaj kot neka sodobna atrakcija, prej pa so to ljudje bolj cenili.

5. Ali je v Središču že prej obstajala kakšna pustna tradicija? Če je, kaj nam lahko poveste o njej?

Ja, ampak je bila neorganizirana. Nekateri ljudje so hodili od hiše do hiše.

6. Bi rekli, da gre pri središkem fašenku za tradicijo ali sodobno atrakcijo? Pojasnite.

Za tradicijo, ker tudi v tistem težkem času, ko v Ormožu ni bilo fašenka, smo ga tu imeli z majhnimi sredstvi.

7. Obstaja v Središču kakšna posebna lokalna maska, značilna samo za ta kraj?

Ne.

OSNOVNA ŠOLA SREDIŠČE OB DRAVI

Na vprašanja odgovarja: ga. Jasna Munda, ravnateljica

1. Zakaj se kot šola udeležujete središkega fašenka?

Zato, ker želimo pri otrocih spodbujati ohranjanje kulturne dediščine ter ker tako povežemo šolo z okoljem oz. krajem.

2. Kako dolgo se ga že udeležujete? Ste prisotni vsako leto?

Udeležujemo se ga že od vsega začetka, torej od leta 1997, in da, prisotni smo vsako leto, razen leta 2005. Povorka je bila navadno v soboto, takrat pa je bila nedelja in odločili smo se, da na ta dan ne bo šolskega dneva.

3. Menite, da igrate v središkem fašenku pomembno vlogo? Zakaj?

Da, zagotovo. Pomembno vlogo imamo že zaradi velikega števila skupin, ki se fašenka udeležijo, zaradi lepe urejenosti in kvalitetne predstavitve, množičnosti (veliko otrok in staršev, ki jih pridejo gledat). Poleg tega pa je šola tudi sodelovala v komisiji, pomagala pri organizaciji, izdelala in izobesila plakate.

4. Kako bi opisali središki fašenk? Kaj vam pomeni?

Središki fašenk je pomemben dogodek, saj popestri celotno dogajanje v našem kraju. Je tudi priložnost za druženje in povezovanje ljudi, ki ob ustvarjanju skupine med seboj sodelujejo in so kreativni. Je preprosto dogodek, brez katerega si ne moremo predstavljati niti pusta niti kulturnega dne v šoli.

5. Bi rekli, da gre pri središkem fašenku za tradicijo ali sodobno atrakcijo?

Hm ... Ne bi rekla, da je sodobna atrakcija, ker ni tako zelo »atraktivno«. Pod besedo atrakcija si namreč predstavljam, npr. kako bi vesoljska ladja pristala v Središču (smeh). Tako, da bom kar rekla, da je tradicija, saj središki fašenk obstaja že vrsto let, je nadaljevanje tradicije v daljšem časovnem obdobju.

6. Mislite, da se bo ta tradicija ohranila? Zakaj (ne)?

Upam, da se bo, čeprav slabo kaže. Vsekakor je prisotna tudi finančna kriza, pa tudi način življenja je drugačen. Danes se ljudje več ne družijo, kot so se nekoč. Do tega nas je najbrž pripeljala tudi sodobnejša tehnologija, kot je npr. računalnik ali pa televizija.

7. Obstaja v Središču kakšna posebna lokalna maska, značilna samo za ta kraj?

Ne.

8. Menite, da je nekoč Središki fašenk ljudem pomenil več kot danes? Zakaj?

Da, pomenil jim je več, saj so ga takrat tudi bolj cenili.

PODJETJE ŠTAMBERGER, PRODAJA PUSTNEGA PROGRAMA

Na vprašanja odgovarja: ga. Lukrecija Štamberger, solastnica

1. Kakšna je vaša vloga pri središkem fašenku?

Pri središkem fašenku naše podjetje ne igra kakšne pomembne vloge. Z donacijo podpremo organizatorje, občini smo podarili ulično dekoracijo. V našem proizvodnem programu ponujamo izdelke za pustovanje in maskiranje, izdelamo pa tudi kakšno masko po naročilu, v kolikor nam to omogoča naša tehnologija, če pa je sami ne moremo izdelati, jo poskušamo najti pri naših dobaviteljih iz Nemčije, Italije in Anglije. Naši kupci so predvsem iz SV dela Slovenije, največ pa prodamo izdelkov za odrasle. Šole in vrtci se večinoma maskirajo v skupinsko masko, pri nas pa v glavnem kupijo stvari, ki jih sami ne morejo izdelati (maske, lasulje, klobuki, dodatki).

2. Kako dolgo se že ukvarjate s to dejavnostjo?

Proizvodni program smo pred 13 leti prevzeli od moževih staršev. Z njim so pričeli leta 1985 in ga postopoma razširjali.

3. Zakaj ste se odločili ravno za to panogo?

Za to panogo so se moževi starši odločili, ker v Sloveniji ni bilo drugega ponudnika, tehnologija, ki pa so jo imeli že v delavnici (predelava plastičnih mas), pa je omogočala razširitev dejavnosti tudi na področje izdelovanja mask. Ker so se ljudje v naših krajih že od nekdaj maskirali, v tistem času pa so se s težavo dobili kakšni izdelki iz tujine, se je odločitev izkazala za pravo. Izdelovali in prodajali so izdelke ne samo v Sloveniji, ampak tudi v drugih delih takratne države Jugoslavije, predvsem v Hrvaški. Redno so obiskovali sejme v tujini in širili proizvodni program. Sčasoma so ga dopolnjevali tudi z izdelki, ki jih sami niso mogli izdelati.

4. Kako bi opisali središki fašenk? Kaj vam pomeni?

Središki fašenk je danes nedvomno drugačen od tistega pred 35 leti. Nekoč so se maskirali predvsem otroci, ki so se hodili kazat od hiše do hiše, kjer so dobili bombone ali celo krofe. Danes se maskirajo vsi, zdi se mi, da se odrasli maskirajo še raje kot otroci. Otroci se predstavijo na karnevalu in v šoli/vrtcu. Odrasli pa s svojo pustno opravdo obiščejo vaško zabavo v soboto zvečer, ki je ponavadi zelo dobro obiskana in zelo dobro izpeljana. Meni osebno bi bilo zelo žal, če bi to obliko pustovanja v Središču opustili. Pa ne zaradi samega posla, ampak zato, ker se mi zdi, da ljudje to potrebujejo. Starejši zato, da se malo sprostimo, otroci pa zato, da spoznavajo neko tradicijo naših krajev in jo pomagajo ohranjati. Mislim, da se ob tem tudi oni neizmerno zabavajo in z veseljem tekmujejo med seboj.

Pusta se vedno veselim, čeprav imam takrat zelo veliko dela. Žal mi je, ko vse to mine in marsikdaj si zaželim, da bi bil pust vsaj dvakrat na leto. V naših trgovini rada opazujem ljudi, ki pridejo iz bližnjih in oddaljenih krajev, kako z veseljem in norčavostjo pomerjajo maske in kostume. Ko se razlegata smeh in vriskanje po trgovini, ko se komu ob lepi maski zasvetijo oči, ko otrok najde »svojega junaka«, takrat sem preprosto srečna, da sem tam in da delam to, kar delam.

5. Bi rekli, da gre pri središkem fašenk za tradicijo ali sodobno atrakcijo? Pojasnite.

Šemili so se v Središču že od nekdaj, predvsem otroci, zato bi lahko govorili o neki tradiciji maskiranja. Središki fašenk, kot ga poznamo danes, pa bi bolj opredelila kot atrakcijo, saj se mi zdi, da traja v tej obliki še premalo časa, da bi lahko rekla, da je središki fašenk tradicija (kot je na primer ptujski fašenk – pa pri tem ne mislim samo na karneval, ampak na vse, kar se tam dogaja pred, med in ob karnevalu). Če bo središki fašenk preživel, bodo pa moji otroci že lahko govorili o tradiciji.

6. Obstaja v Središču kakšna posebna lokalna maska, značilna samo za ta kraj?

Kolikor je meni znano, v Središču nimamo neke posebne lokalne maske, ki bi si jo lahko prisvojili in rekli, da gre za središko masko. Če bi primerjala središko povorko z drugimi, ki sem jih obiskala, bi lahko izpostavila kot posebnost središke povorke samo stvari, ki pa mi niso najbolj všeč: vsaj ena na na brzino skup spravljen maska na traktorski prikolic, ki ni niti dobro očiščena, delovna obleka, nos z očali, klobuk, stara lasulja in na kartonu napisano sporočilo. Pa še malo dekoracije iz smrekovih vejic. Brez tega ne mine nobena povorka. Posebnost pa bi lahko vsekakor bila skupina srediških konjenikov, ki pa se vselej (razen letos) zelo potrudijo in dodelajo skupino v masko, kot se šika. Prav tako so šolske skupine vsako leto lepše, dodelane, z odličnimi sporočili in nastopi. Z veseljem ugotavljam, da so vsako leto lepši, boljši, izvirnejši. Ampak tu je potrebno pohvaliti predvsem učiteljice, ki kljub vsemu (krizi, pomanjkanju denarja, včasih tudi volje) poskušajo ohranjati tradicijo šemljenja/maskiranja v naših krajih.

Ob koncu bi mogoče omenila še eno vrsto maskiranja v naših krajih, in sicer ko se pri nas kdo »ženi« se običajno gre v »maškore«. To pomeni, da po polnoči svate obiščejo maske, zaželijo mladoporočencema vse dobro, s svati zablešajo, kaj spiyejo

in se poslovijo. Običajno gre za skupino ljudi (včasih tudi več skupin), ki se redno pojavljajo na porokah, torej redno »hodijo v maškore«. Največkrat se moški našemijo v ženske in obratno, zamaskirani pa so tako, da jih nihče ne spozna. Tudi njihova sporočila mladoporočencema prebere kdo od svatov.

GODBA SREDIŠČE OB DRAVI

Na vprašanja odgovarja: g. Rado Munda, dirigent

1. Kakšna je vaša vloga pri središkem fašenku?

Glasbena popestritev karnevala, obenem pa sodelujemo kot maskirana skupina.

2. Opišite zgodovino središkega fašenka.

Odkar obstaja središki karneval, sodeluje tudi naša godba.

3. Kaj vam pomeni središki fašenk?

Sprostitev, zabavo, smeh in druženje.

4. Bi rekli, da gre pri središkem fašenku za tradicijo ali sodobno atrakcijo? Pojasnite.

Gre za tradicijo.

5. Ali je v Središču že prej obstajala kakšna pustna tradicija? Če je, kaj nam lahko poveste o njej?

Je. Za pusta smo v šolo prihajali našemljeni in rajali, v Središču je bila organizirana tradicionalna pustna veselica.

6. Obstaja v Središču kakšna posebna lokalna maska, značilna samo za ta kraj?

Ne vem, mogoče.

4.5 Središki fašenk nekoč

Intervjuvanci so nam povedali, da so generacijo ali dve nazaj ljudje cenili priložnosti, ki so jim omogočale zabavo. Nekoč so otroci za pusta namaskirani hodili od hiše do hiše, da bi pokazali svoj kostum, ki je bil največkrat narejen doma. Za njih je bilo pravo bogastvo, če si dobil kaj denarja. Veseli so bili tudi krofov, ki so takrat pogosto nadomeščali denar. Tudi starejši so se pusta zelo veselili, saj so si lahko oddahnili od napornega dela oz. službe, se sprostili ob dobri glasbi in se družili. Rečemo lahko, da so se takrat znali bolj zabavati in se veseliti.

Po besedah Jožeta Mlakarja (intervju, 2013) je v času njegove mladosti neorganizirana pustna povorka za vse krajanke navadno potekala v nedeljo, učitelji pa so namaskirane otroke z vozovi popeljali po Središču na pustni torek (Jože Čurin, Tilika Jambrovič, intervju, 2013). Na ta dan so po navadi jedli same dobrote (Tilika Majč, intervju, 2013).

4.6 Intervjuji, izvedeni med starejšimi občani Središča ob Dravi

Intervjuje smo med starejšimi občani opravile, da bi izvedele, kakšni spomini jih vežejo na pust v otroških letih. Zanimalo nas je tudi, kako je pustovanje potekalo, preden je povorka postala organizirana. Je torej središki fašenk zares tradicija, daljša od 15 let?

Najprej smo intervjuvale starejše ljudi, ki jih poznamo, ti pa so nas napotili k ljudem, ki bi lahko vedeli o pustovanju v Središču ob Dravi povedati kaj več. Zbrale smo odgovore 12 oseb iz občine Središče ob Dravi (Obrež, Grabe, Središče ob Dravi). Tudi te intervjuje smo izvedle v času pustovanja, ko je bila ta tema aktualna. Ker so intervjuvanci imeli podobne spomine in pogled na središki fašenk, menimo, da je 12 oseb dovolj, da lahko podatke o pustovanju v času naših dedkov in babic posplošimo.

1. intervjuvanka: ga. Albina iz Obreža, starost: 79

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Kolikor se spomnim, smo se kot otroci pusta takrat zelo veselili, saj smo vedeli, da bo zabavno, da bomo jedli krofe, se našemili in hodili od hiše do hiše. Takrat smo se teh pustnih časov res veselili, da. Danes ne vidim, da bi otroci prišli kaj na obisk ali se pokazali kot maškare. Kolikor slišim, se udeležijo samo poverke in je to to.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Ja, povorka še takrat ni bila tradicionalna. Takrat si se je udeležil, če si hotel. Našemili smo se, kakor smo se hoteli, in se po povorki zabavali v Sokolani. Nekateri pa smo po povorki šli domov, če smo že bili utrujeni (smeh).

Ste tudi v šoli praznovali pust?

Da, seveda.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Zdaj je verjetno že tradicija, vendar nisem prepričana, da bo tudi tradicija ostala.

Zakaj tako menite?

Nekateri otroci verjetno niti ne vedo, zakaj fašenk sploh je tradicija. To je danes problem. Vse je ljudem ponujeno, zato več ne cenijo takšnih praznikov, ki so nekoč za nas bili, tako rečeno, zlata vredni.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Mislím, da ne.

2. intervjuvanka: ga. Marta iz Obreža, starost: 82

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Joj, zdaj se že tega težko spomnim, ko sem že toliko stara. Spomnim se, da smo hodili po hišah in smo tu pa tam dobili kakšen krof. Glede na tiste čase je bilo to za nas čisto dovolj.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Nisem bila preveč zainteresirana za povorko, najraje sem praznike praznovala doma, skupaj z družino.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Ja, naj bi bila neke vrste tradicija, ja.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Ne da bi vedela.

3. intervjuvanka: ga. Ivica Raušl iz Središča, starost: 70

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

V šoli smo dobili krofe.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Podobno kot zdaj.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Ne.

4. intervjuvanec: g. Jože Čurin iz Središča, starost: 70

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Šola je organizirala "sprehod" po Središču s konji. Gasilci so bili nekoč organizatorji prireditve v Sokolani.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Nekoč smo otroci hodili od hiše do hiše, saj fašenk ni bil organiziran. Nekajkrat sem posodil skupinam traktor. Nismo se oblekli v kostum, če nismo želeli.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Mislím, da ne.

5. intervjuvanka: ga. Milica Šavora iz Središča, starost: 70

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Zvečer so vsako leto prirejali sosedje zabave, ki so trajale dolgo v noč. Jedli smo krofe, se pogovarjali in kartali.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Bila je neorganizirana, hodili smo od hiše do hiše.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Po mojem mnenju ne.

6. intervjuvanec: g. Otmar Medik iz Središča, starost: 70

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Ne spomnim se.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Ni bilo povorke, kot jo imamo sedaj, saj je bilo to vse neorganizirano. Udeleževal sem se karnevala v Ormožu. Ni bilo napovedovalca, ki je napovedoval skupine.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Sodobna atrakcija, saj nimamo tradicionalne maske.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Ne.

7. intervjuvanka: ga. Tiliha Majč iz Središča, starost: 70

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Praznovali smo ga v šoli, kjer je bil pust organiziran. Eni otroci so bili našemljeni, eni ne. Na pustni dan smo doma vedno imeli posebno večerjo, kjer smo jedli same dobrote.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Prireditev je bila vedno v Sokolani, ki jo je organiziralo društvo Partizan. Kurenti k nam prihajajo iz Lancove vasi in Markovcev.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Ni tradicionalne maske.

8. intervjuvanka: ga. Tiliha Jambrovič iz Središča, starost: 74

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Nekoč smo se s konji peljali po Središču, to je organiziral učitelj Pajek. Vsak se je zamaskiral v zeleno masko in se nismo zamaskirali za denar.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Hodili smo od hiše do hiše. Dobili smo tudi krofe. Pustna veselica je bila tudi v Kulturnem domu Obrež, spomnim pa se tudi maske iz koruze ter maske kokoši.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Ne.

9. intervjuvanec: g. Jože Mlakar iz Središča ob Dravi, starost: 75

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?

Ne spomnim se več.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?

Povorka je bila skoraj enaka kot sedaj, pustna zabava je bila vedno zvečer v Sokolani. Maske so se morale opolnoči odkriti, da smo jih prepoznali. Nekoč »povorka« ni bila na soboto, kot je zdaj, ampak na nedeljo.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?
Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?
Ne.

10. intervjuvanka: ga. Judmila Jakl iz Središča ob Dravi, starost: 60

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?
Hodili smo okoli po hišah, kjer smo dobili krofe, klobase, denar, kekse in jajca.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?
Vedno je bila velika veselica, maske so ocenjevali.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?
Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?
Ne.

11. intervjuvanka: ga. Avgušтина Horvat iz Središča, starost: 100 let

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?
Bilo je zelo lepo. Nisem se maskirala, spomnim pa se, da smo se popoldan vozili okrog s prikolico. Nekateri so tudi privezali na "lance in jih kaštigali". Prepevali smo tudi pesmico o pustu. Ko smo hodili okrog po hišah, so nam ljudje ponavadi kaj dali. Največkrat je bil to denar.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?
Nekoč so bile obleke oziroma kostumi narodni, z zvončki, ampak tega danes več ni. Zvečer so imeli zabave.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?
Tradicija.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?
Ne.

12. intervjuvanka: ga. Vesna Žerjav iz Grab, starost: 52 let

Kako ste kot otrok praznovali fašenk?
V šoli smo praznovali fašenk tako, da smo se pač našemili, v kar smo se hoteli. Ker takrat še ni bilo dovolj denarja za kostume in vse to, so nam starši pomagali narediti kostume iz papirja ipd. Po šoli pa smo potem hodili po hišah in smo tudi dobili krofe.

Se spomnite, kako je nekoč izgledalo pustovanje?
Ko sem jaz bila otrok, povorke ni bilo. Potem kasneje je povorko prirejala šola (za šolarje). Vozili so se z vozi.

Menite, da je središki fašenk tradicija ali sodobna atrakcija?

Hm ... Kaj pa vem ... Nekoč je bila tradicija, potem se je za nekaj časa to pozabilo, zdaj pa je spet neke vrste tradicija ... Ne vem, bom rekla, da je oboje.

Imamo v Središču tradicionalno pustno masko?

Ne, tega pa nimamo.

4.7 Fotografije središkega fašenka z začetka 2. polovice 20. stoletja

Fotografije so nam pomagale, da si lažje predstavljamo, kako je pustovanje v Središču ob Dravi izgledalo nekoč, in so obenem dokaz o obstoju maskiranja v prejšnjem stoletju. Posodili so nam jih nekateri intervjuvanci in nekateri delavci šole, doma iz Središča ob Dravi.

Fotografije smo razvrstili po časovnem zaporedju – od najstarejše (1953) do tiste, ki je bila posneta najkasneje (1965). Da bi bile fotografije čim bolj pregledne, so nekoliko večje.

Slika 2: Beduini in cigani – otroški skupinski pustni maski iz leta 1953, Središče ob Dravi (last Tilike Jambrovič).

Slika 3: Cigani – skupinska pustna maska iz leta 1953, Središče ob Dravi (last Jožefa Čurina).

Slika 4: Na vozu – skupinska pustna maska iz leta 1954, Središče ob Dravi (last Tilike Jambrovič).

Slika 5: Indijanci – skupinska pustna maska, nastala okoli leta 1955, Središče ob Dravi (last Jožefa Marčeca).

Slika 6: Dan in noč – pustna maska iz leta 1956, Središče ob Dravi (last Tilike Jambrovič).

Slika 7: Ladja – skupinska pustna maska iz leta 1962, Središče ob Dravi (last Jurija Dogša).

Slika 8: »Plehmuzika« – pustna maska iz leta 1965, Središče ob Dravi (last Jurija Dogša).

Slika 9: Muzikanta – pustna maska iz leta 1965, Središče ob Dravi (last Jurija Dogša).

Slika 10: Maškare iz vrtca na vozu v povorki leta 1965, Središče ob Dravi (last Jožefa Marčeca).

5 Rezultati

Analiza šolskih videokaset

Dostop do šolskega arhiva (videokasete, fotografije) nam je omogočila gospa ravnateljica. Med starimi posnetki pusta, ki smo jih našle kot del šolske kronike, je bil najstarejši iz leta 1997. Po pregledu videokaset smo ugotovile, da je povorka leta 1997 potekala, ampak še ni bila organizirana. Leta 1998 in 1999, ko je organizacijo prevzelo TD Središče ob Dravi, učenci osnovne šole niso bili razporejeni tematsko oz. po razredih. Vsak se je lahko našemil, kot se je želel, in se s starši prosto sprehodil v povorki. Od leta 2000 naprej pa so bile šolske skupine vsako leto bolj organizirane (po razredih) in vedno bolj domiselne.

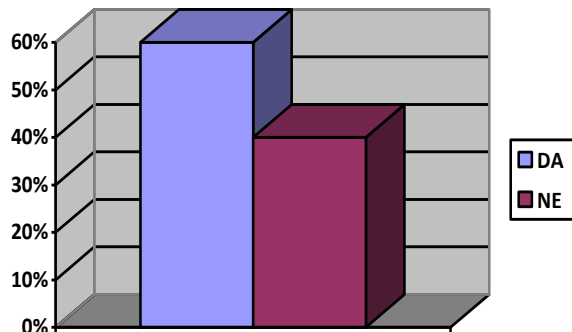
Relacija organizirane pustne povorke je vsako leto (tako še danes) potekala enako, tj. od Trga talcev do kulturne dvorane Sokolana.

Preden je pustna povorka postala organizirana, je za pustni ples oz. zabavo za otroke poskrbela šola (leta 1997 so po povorki imeli pustno rajanje v telovadnici osnovne šole).

V prvih letih povorke so na njej sodelovale tudi mažoretke (danes skupina več ne obstaja).

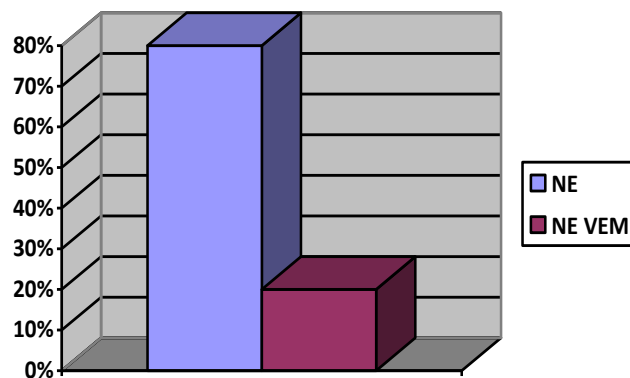
Analiza anketnih vprašalnikov

Glavni sodelujoči pri pustovanju v Središču ob Dravi so imeli podobna mnenja o središkem fašenku.

Slika 11: Je središki fašenk tradicija? Odgovori anketirancev.

Na sliki lahko vidimo, da je večina (60 %) anketirancev na vprašanje, ali je središki fašenk tradicija, odgovorila z da, ostali pa se s tem ne strinjajo. Na primer lastnica podjetja Štamberger pravi, da »v tej obliki traja še premalo časa, da bi lahko rekla, da je središki fašenk tradicija«. Kljub vsemu pa se anketiranci strinjajo, da tradicija maskiranja v našem kraju obstaja že od nekdaj, čeprav je središki fašenk danes »nedvomno drugačen od tistega pred 35 leti«, kot meni gospa Štamberger.

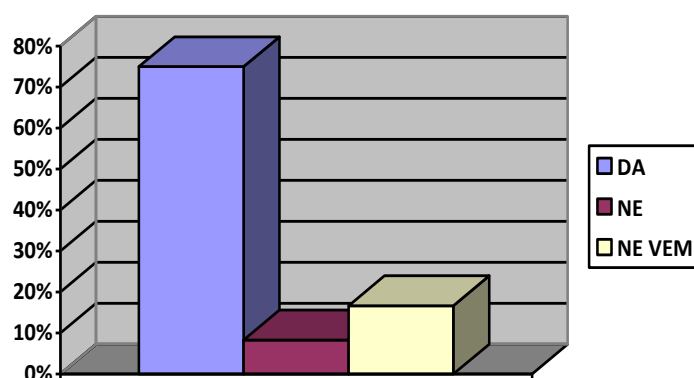
Slika 12: Ali imamo v Središču tradicionalno pustno masko? Odgovori anketirancev.

Zgornji graf ponazarja, da nobeden od anketirancev ne pozna središke tradicionalne pustne maske. Večina se strinja, da tradicionalne maske v Središču ob Dravi nimamo, nekateri pa ne vedo. Opažamo, da tudi drugi, podobno kot me, menijo, da so središki konjeniki v fašenku krajevna posebnost.

Med ostalimi stalnimi spremljevalci fašenka je vloga TD Središče ob Dravi, da skrbi za ohranjanje starih šeg in navad, ki so značilne za naš kraj, ter celotno pustovanje organizira. Godba Središče ob Dravi po besedah dirigenta vsako leto poskrbi za glasbeno popestritev karnevala, obenem pa sodelujejo kot maskirana skupina. Podjetje Štamberger z donacijo podpira organizatorje (TD Središče ob Dravi) ter občini podari ulično dekoracijo.

Ugotovile smo tudi, da se vsako društvo oz. podjetje/ustanova po svoje trudi, da bi povorka v Središču potekala vsako leto. Ravnateljica osnovne šole pa si želi, da bi ohranjali tradicijo maskiranja, čeprav meni, da »slabo kaže«.

Analiza intervjujev

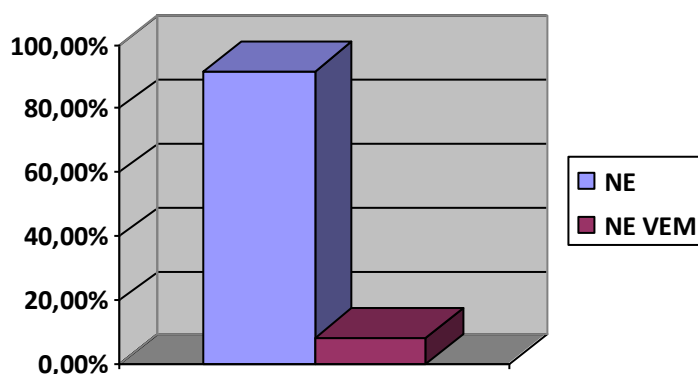

Slika 13: Je središki fašenk tradicija? Odgovori intervjuvancev.

Na vprašanje, ali je središki fašenk tradicija, je odgovarjalo tudi 12 starejših občanov. Kot vidimo, jih večina (75 %) meni, da je tradicija, saj se pustovanja spominjajo iz svojega otroštva, eden pa se s tem ne strinja (pravi, da nimamo tradicionalne pustne maske). Izmed

vseh intervjuvancev samo 2 na vprašanje nista vedela odgovoriti. Nekateri intervjuvanci, ki so trdili, da je središki fašenk tradicija, so tudi dodali, da se ta tradicija mogoče ne bo ohranila, saj se v današnjem času posamezne skupine potegujejo samo za nagrade, torej se danes povorke ne udeležujejo z veseljem, kot so se nekoč.

Izvedele smo, da v času otroštva naših intervjuvancev ni bilo organizirane povorke. Navadno pa je nastala spontana manjša povorka – nekdo izmed odraslih je organiziral manjši sprevod po kraju in namaskirane na vozih s konji popeljal po glavni cesti. Pustna prireditev je bila že od nekdaj v kulturni dvorani Sokolana. Otroci pa so imeli navado hoditi tudi od hiše do hiše, kjer so dobili krofe, jajca ... Intervjuvanci so nam povedali, da danes več ne opazijo otrok, ki bi namaskirani hodili po kraju. Udeležijo se le povorke, kar pomeni, da se je del stare šege že izgubil.

Slika 14: Ali imamo v Središču tradicionalno pustno masko? Odgovori intervjuvancev.

Na vprašanje o središki tradicionalni maski nekateri (8,3%) niso vedeli odgovoriti, drugi (teh je bilo kar 91,7 %) pa so rekli, da je nimamo.

Intervjuvanci so nam opisali maske, ki so se včasih v povorki najpogosteje pojavljale. To so npr. cigani, orači ... Ena intervjuvanka se spomni tudi maske iz koruze in maske kokoši (Tilika Jambrovič, intervju, 2013). Drugi pa se spomnijo, da so se včasih za pusta oblačili v narodne obleke in kostume z zvonci (Avguština Horvat, intervju, 2013).

Analiza krajevnega glasila Sredica in arhiva TD Središče ob Dravi

Po pregledu podatkov iz spomladanskih števil Sredice ter arhiva Turističnega društva Središče ob Dravi smo ugotovile, da je število skupin od leta 1999 naraščalo (izjema je le leto 2005, ko je bilo pustnih skupin samo devet – tistega leta so prestavili datum povorke iz sobote na nedeljo in sklepamo, da je to razlog). Leta 2007 smo bili deležni največjega števila udeležencev, povorke se je udeležilo kar 32 skupin.

Po analizi vseh virov, ki smo jih zbrale, smo prišle do ugotovitve, da v Središču ni tradicionalne maske, fašenk pa poteka vsako leto enako: posamezne skupine, bodisi šolske bodisi ostale, se zberejo na Trgu talcev in se predstavijo v povorki, ki se navadno odvija na pustno soboto z začetkom ob 14. uri. Nato sledi podelitev nagrad in priznanj, kjer posebej ocenijo skupine, ki se predstavljajo peš, in skupine na vozilih. Posamezniki in skupine se nato še lahko udeležijo že tradicionalnega pustnega rajanja in zabave v kulturni dvorani Sokolana. Zanimivost pa je ta, da imamo v tako majhnem kraju tudi maske, ki se predstavljajo na konjih.

Čeprav smo mislile, da središka pustna povorka ne ohranja kulturne tradicije naših prednikov, so nas pogovori s starejšimi občani prepričali, da v resnici gre za obujanje tradicije maskiranja iz preteklosti, čeprav v drugačni obliki. Tako lahko rečemo, da središki fašenk je tradicionalen.

Vprašale pa smo se tudi, zakaj danes otroci več ne obhajajo hiš domačinov, kot so to počeli nekoč. Ugotovile smo, da se je do danes ohranil samo element maskiranja, stara ljudska šega obhajanja pa se na žalost ni. Zakaj je tako? Opažamo, da so ljudje na to navado že pozabili, spremenilo pa se je tudi samo pustovanje, ki je postalo predvsem priložnost za »veselico«. Otroci imajo danes več materialnih dobrin, imajo boljše življenje, kot so ga imeli njihovi dedki in babice, zato tudi pusta več ne cenijo, kot so ga nekoč.

Središki fašenk in z njim povorka sta se z leti precej spreminjala. Z namenom, da predstavimo razlike in podobnosti med fašenkomo nekoč (v času naših dedkov in babic) in danes, smo izdelale tabelo.

Tabela 2: Primerjava središkega fašenka nekoč in danes.

SREDIŠKI FAŠENK NEKOČ	SREDIŠKI FAŠENK DANES
spontana in neorganizirana povorka	organizirana povorka (napovedovalec, komisija za izbor najboljših mask)
(spontana) povorka je potekala v nedeljo	(organizirana) povorka poteka v soboto
otroci so hodili od hiše do hiše in s šolo sodelovali v spontani povorki	otroci s šolo in vrtcem sodelujejo v organizirani povorki
šola je za otroke organizirala »sprehod« po kraju na pustni torek	šola na pustni torek za učence organizira le »ples v maskah«
navdušenje nad praznikom (med starejšimi, mladimi in otroki)	ne zaznamo pretiranega navdušenja za pustovanje
pustovanje je pomenilo zabavo in druženje	poudarek je na nagradah za najboljše maske
namaskirani se razkrijejo šele opolnoči	namaskirani se lahko razkrijejo, kadar hočejo

6 Razprava

Ko smo zaključevale raziskovalno nalogo, smo naleteli še na nekaj dodatnih vprašanj, na katera bi lahko z dodatnim oziroma globljim raziskovanjem dobile odgovore:

- Kako bi središki fašenk lahko postal sodobna atrakcija?
- Kako bi spremenili pogled otrok na fašenk (da bi ga ti začeli bolj ceniti)?

Hipotezo: **Predvidevamo, da fašenk (še) ni tradicionalna pustna prireditev in z njo ne ohranjamo kulturne tradicije, saj Središče ob Dravi nima svoje tradicionalne maske.** smo ob zaključku raziskovanja delno potrdile. Res je, da Središče ob Dravi nima svoje tradicionalne maske, vendar s središkim fašenkom v resnici ohranjamo tradicijo maskiranja iz preteklosti. Prvega dela hipoteze torej ne moremo potrditi.

Raziskovalne metode so se nam zdele primerne. Natančnejših podatkov o tradiciji maskiranja v Središču ob Dravi ni bilo, zato smo jih šele morale zbrati. Na podlagi pisnih in ustnih virov smo dobile realno sliko o središkem fašenku, kot ga je v času njihovega odraščanja doživljala generacija naših dedkov in babic, in fašenku danes. Metode so bile hkrati zabavne, saj smo se med drugim tudi zblížale s starejšimi ljudmi.

Raziskavo bi lahko izboljšali tako, da bi anketo izvedli tudi na šoli med otroki. Tako bi lahko izvedeli, kaj njim pust sploh pomeni.

7 Zaključek

Iz celotne raziskovalne naloge lahko sklepamo, da tradicijo maskiranja iz preteklosti ohranjamo, zato lahko tudi rečemo, da je središki fašenk tradicionalen. Posebne maske, značilne predvsem za naš kraj, sicer nimamo, saj je do sedaj še nismo opazili, tudi starejši občani se je niso spomnili. Vsekakor so središki konjeniki posebnost središkega fašenka, ker z masko, v katero so vključeni konji, vsako leto sodelujejo v povorki.

Organizirana središka fašenska povorka je nastala iz neorganiziranega pustovanja in maskiranja. Vsi intervjuvanci in anketiranci si želijo in upajo, da se bo ta tradicija ohranjala še naprej, saj je pustovanje za naš kraj pomemben dogodek.

Čeprav ugotavljamo, da gre za tradicionalno prireditev, predstavniki TD Središče ob Dravi, Konjeniškega društva Središče ob Dravi in podjetja Štamberger ter eden izmed intervjuvancev menijo, da bi središki fašenk lahko bil sodobna atrakcija, torej prireditev, ki privlači ter vzbuja pozornost množice (in se tako prilagodi sodobnemu času).

Del hipoteze, ki pravi, da v Središču nimamo tradicionalne maske, lahko potrdimo. Drugega dela hipoteze, kjer smo domnevali, da središki fašenk (še) ni tradicionalna prireditev, pa ne moremo potrditi, saj le-ta ohranja pustno tradicijo, ki je obstajala že vrsto let, preden je organizacijo prevzelo Turistično društvo Središče ob Dravi.

8 Viri in literatura

Arhiv videoposnetkov in fotografij Osnovne šole Središče ob Dravi 1997–2013.

Arhiv TD Središče ob Dravi: Središki fašenk 1999–2013.

Bajec, A., et al. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS, 2000.

Bogataj, J. *Slovenija praznuje: Sodobne šege in navade na Slovenskem*. 1. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011.

Florjanič, D. Pustna sobota v Središču. *Sredica* – glasilo občine Središče ob Dravi, 2009, let. 3, št. 1, str. 20–21.

Hernja Masten, M., Borko, J. *Središče ob Dravi: kronika 1910–2010*. 1. izd. Središče ob Dravi: občina, 2011, str. 36–37.

Jordanovski, E. Pust 2012. *Sredica* – glasilo občine Središče ob Dravi. 2012, let. 6, št. 1, str. 15.

Občina Središče ob Dravi. Predstavitev krajev. Dostop: http://www.sredisce-ob-dravi.si/obcina_predstavitev_trga.php?subaction=showfull&id=1231177434&archive=&start_from=&ucat=24& (20. 3. 2013).

Podgorelec - Strelec, T., Florjanič, D. Pustna sobota v Središču. *Sredica* – glasilo občine Središče ob Dravi. 2008, let. 2, št. 1, str. 7.

Rajh, M. Pustna povorka v Središču ob Dravi. *Sredica* – glasilo občine Središče ob Dravi. 2010, let. 4, št. 1, str. 14–15.

Rajh, M. Središka fašenska povorka. *Sredica* – glasilo občine Središče ob Dravi. 2011, let. 5, št. 1, str. 17.

Toporišič, J., et al. *Slovenski pravopis*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

Zorec, M. *Slovenski prazniki: Prepodimo zimo*. 1. izd. Ljubljana: Karantanija, 2005.

9 Priloge

Izpiski – fotografije pusta (vir: šolska kronika, 2003–2012)

leto 2003	zabava zunaj in v Sokolani šolskih mask malo
leto 2005	šola ne sodeluje, samo vrtec
leto 2006	malica za učence v Sokolani posebna skupina delavcev šole "Veseli šolarčki"
leto 2012	pustni ples malica v šoli
leto 2013	šola in vrtec

Izpiski – videoposnetki pusta (vir: šolska kronika, 1997–2010)

leto 1997	relacija: Mercator–telovadnica šole program: godba (z mažoretkami) in ples komisije ni šola sodeluje, vsak razred ni posebej predstavljen, zraven so starši kurenti neorganizirano
leto 1998	relacija: šola– trg Talcev kurenti iz Ormoža napovedovanje mask in komisija mažoretke in godba šola (neorganizirano) šank pred Mercatorjem zabava v Sokolani 24. 2. 1998 – pust v šoli (razstava risb, zabava v telovadnici) neorganizirano
leto 1999	komisija pri občini pustna nedelja (ne sobota) godba neorganizirano
leto 2000	pust pri šoli (z vrtcem) vsak se je našemil po svoje, posamezni razredi so se predstavili kurenti relacija: po Središču (od hiše do hiše) organizirano
leto 2002	TD Središče ob Dravi pred občino zabava v Sokolani sodelovala ni cela šola organizirano

leto 2004	relacija: šola–trg Talcev organizirano
leto 2007	šola in vrtec – urejene in organizirane skupine table z imeni mask rajanje v šoli in Sokolani TD Središče ob Dravi organizirano
leto 2008	godba napovedovanje TD Središče ob Dravi table z imeni mask organizirano
leto 2009	godba TD Središče ob Dravi organizirano
leto 2010	godba TD Središče ob Dravi organizirano